

XORIJIY MAMLAKATLARDA HUDUDLAR INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH TAJRIBASI VA UNDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

Olimjanov Islomjon Odiljon o'g'li

“University of Business and Science”

rektor maslahatchisi

Annotatsiya

Maqolada xorijiy mamlakatlarda hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish bo'yicha shakllangan tajriba qiyosiy jihatdan o'rganildi. Investitsiyalarni hududlarga jalb etishda qo'llanilgan institutsional, rejimli va infratuzilmaviy yondashuvlarning mazmuni tahlil qilindi. Irlandiyada investitsiya agentligi orqali hududiy muvozanatni ta'minlash, Polshada investitsiya imtiyozlarini geografik chegaralardan chiqarish hamda xalqaro amaliyotda institutsional dizayn sifatini oshirish tajribalari tizimlashtirildi. Xorijiy tajribani milliy sharoitga bevosita ko'chirish emas, balki mahalliy huquqiy va iqtisodiy muhitga bosqichma-bosqich moslashtirish zarurligi asoslandi. O'zbekiston hududlarining investitsiya ko'rsatkichlari asosida mazkur tajribalardan foydalanish imkoniyatlari baholandi. Natijada hududiy investitsiya siyosatini takomillashtirish, maxsus rejimlar samaradorligini baholash va tartibga solish jarayonlarini soddalashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: investitsion jozibadorlik, hududiy investitsiyalar, xorijiy tajriba, investitsiya siyosati, investitsiya agentligi, investitsiya imtiyozlari, institutsional mexanizm, maxsus iqtisodiy rejim, xorijiy investitsiyalar, hududiy rivojlanish.

Аннотация

В статье был проведен сравнительный анализ зарубежного опыта повышения инвестиционной привлекательности регионов. Были исследованы институциональные, режимные и инфраструктурные подходы, применявшиеся для привлечения инвестиций на региональном уровне. Был систематизирован опыт Ирландии по обеспечению территориального баланса посредством деятельности инвестиционного агентства, Польши — по распространению инвестиционных льгот за пределы отдельных географических зон, а также международная практика повышения качества институционального проектирования. Была обоснована необходимость не прямого переноса зарубежных моделей, а их последовательной адаптации к национальным правовым и экономическим условиям. На основе инвестиционных показателей регионов Узбекистана были оценены возможности применения рассмотренного опыта. По результатам исследования были разработаны предложения по совершенствованию региональной инвестиционной политики, оценке эффективности специальных режимов и упрощению регуляторных процедур.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, региональные инвестиции, зарубежный опыт, инвестиционная политика, инвестиционное агентство, инвестиционные льготы, институциональный механизм, специальный экономический режим, иностранные инвестиции, региональное развитие.

Abstract

Foreign experience in improving the investment attractiveness of regions was comparatively examined. Institutional, incentive-based, and infrastructural approaches applied to attracting investment at the regional level were analyzed. Ireland's experience in promoting territorial balance through a specialized investment agency, Poland's practice of extending investment incentives beyond geographically restricted zones, and international approaches to improving institutional design were systematized. The need for gradual adaptation of foreign practices to national legal and economic conditions, rather than their direct replication, was substantiated. The applicability of these practices was assessed using investment indicators of the regions of Uzbekistan. Based on the findings, recommendations were developed for improving regional investment policy, assessing the effectiveness of special investment regimes, and simplifying regulatory procedures.

Keywords: investment attractiveness, regional investment, foreign experience, investment policy, investment agency, investment incentives, institutional mechanism, special economic regime, foreign investment, regional development.

KIRISH

Hududlar o'rtasidagi investitsiya raqobati bugungi kunda milliy chegaralardan tashqariga chiqqan hodisa sifatida namoyon bo'lmoqda. Kapital joylashuv qarorini qabul qilishda investor bir mamlakat ichidagi viloyatlarni emas, balki turli mamlakatlarning o'xshash imkoniyatlarga ega hududlarini qiyoslaydi. Ushbu holat xorijiy tajribani o'rganishni nazariy qiziqish doirasidan chiqarib, hududiy siyosatning bevosita uslubiy ehtiyojiga aylantiradi.

Xalqaro amaliyotda hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish uch yo'nalish bo'yicha rivojlangan: institutsional (ixtisoslashgan agentliklar tashkil etish), rejimli (soliq va bojxona imtiyozlari joriy qilish) hamda infratuzilmaviy (tayyor maydonchalar va tarmoqlar yaratish). Ushbu yo'nalishlarning har birida natijadorligi rasmiy hisobotlar bilan tasdiqlangan namunalar mavjud [2] va [4]. O'zbekistonda investitsiya munosabatlarning huquqiy asosi yaxlit qonun bilan mustahkamlangan [12], taraqqiyot vazifalarining yangi bosqichi esa hududiy rivojlanish ustuvorliklarini izchil davom ettirish tartibini belgilagan [13].

Tezisning maqsadi - xorijiy mamlakatlarda hududlar investitsion jozibadorligini oshirish bo'yicha tasdiqlangan tajribani tizimlashtirish va uni milliy sharoitga moslashtirish bosqichlarini asoslashdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

Maxsus huquqiy rejimlar samaradorligi masalasi xalqaro tadqiqotlarda batafsil o'rganilgan. Jahon banki tomonidan o'tkazilgan operatsion tahlil zonalar dasturlarining natijasi joylashuv, institutsional dizayn hamda qo'shni hududlarga tarqalish samarasi bilan bog'liqligini ko'rsatdi [1]. Tahlilning uslubiy qiymati shundaki, u imtiyozlar hajmini emas, boshqaruv sifatini asosiy tushuntiruvchi omil sifatida ajratdi.

Tartibga solish muhitining roli alohida indeks orqali o'lchanadi. Indeksning uslubiy ramkasi ulushli ishtirok chegaralari, ruxsat berish tartiblari, xorijiy xodimlarga

nisbatan talablar va operatsion cheklovlarni yigirma ikki tarmoq kesimida qamrab oladi [8]. So'nggi yangilanish natijalari cheklovlari kam bo'lgan mamlakatlarning nisbatan ko'proq investitsiya jalb etishini qayd etdi [7], indeks ma'lumotlari esa ochiq bazada muntazam yangilanadi [6].

Hududiy o'lchovni baholashning eng izchil tizimi Yevropa Ittifoqida shakllantirilgan. Mintaqaviy raqobatbardoshlik indeksi barcha hududlar uchun kompozit baho beradi va korxonalar hamda aholi manfaatlarini birgalikda hisobga oladi [9]. Global investitsiya oqimlarining tarkibiy o'zgarishlari esa raqamli iqtisodiyot yo'nalishidagi loyihalarning ortib borishini [10] va rivojlanayotgan Osiyoning yetakchi mavqeini [11] ko'rsatmoqda.

METODOLOGIYA

Tadqiqot qiyosiy-institutsional usulga tayanadi. Tahlil obyekti sifatida natijadorligi rasmiy hisobotlarda hujjatlashtirilgan mamlakat tajribalari tanlandi. Har bir tajriba uchun institutsional yechim mazmuni, tasdiqlangan natija ko'rsatkichi va manba aniq qayd etildi; tekshirilmagan yoki bilvosita ma'lumotlar tahlil doirasiga kiritilmadi.

Manbalar tarkibiga Irlandiya investitsiya agentligining yillik hisoboti [2] va rasmiy axboroti [3], Polsha investitsiya va savdo agentligining rejim tavsifi [4] hamda vazirlik materiallari [5], Jahon banki tahlili [1] va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining uslubiy hujjatlari [8] kiritildi. Milliy kontekst rasmiy statistik axborot [14] va investitsiya portali ma'lumotlari [15] asosida shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xorijiy tajribaning qiyosiy tavsifi 1-jadvalda keltirilgan. Tanlangan namunalar institutsional, rejimli va tahliliy yo'nalishlarni qamrab oladi va ularning har biri rasmiy manba bilan tasdiqlangan.

1-jadval

Hududlar investitsion jozibadorligini oshirishning xorijiy amaliyotdagi tasdiqlangan yechimlari¹

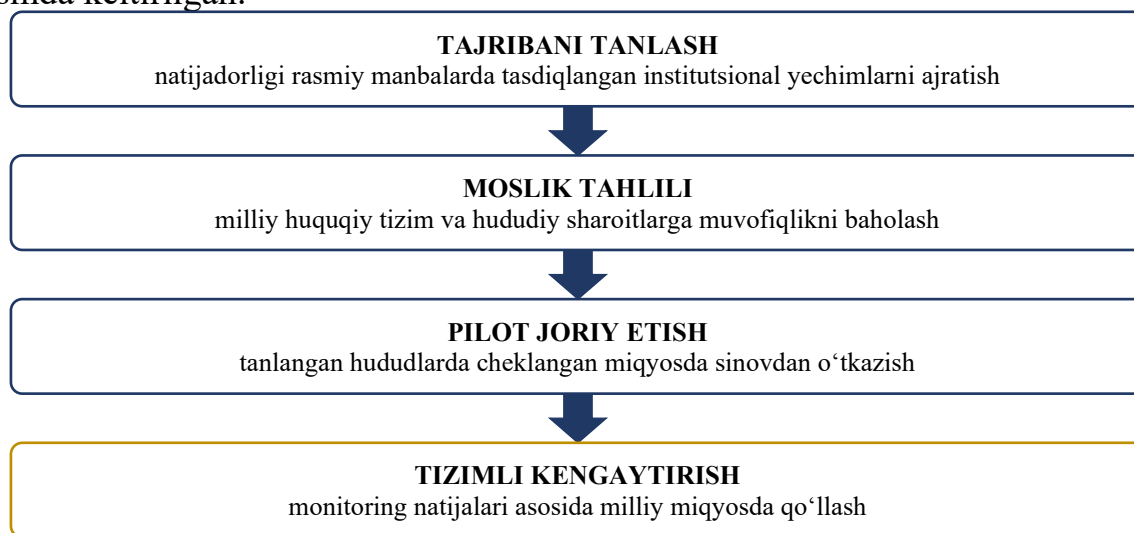
Mamlakat va mexanizm	Institutsional yechim mazmuni	Tasdiqlangan natija	Manba
Irlandiya, IDA Ireland	Yagona milliy investitsiya agentligi, hududiy muvozanatga yo'naltirilgan strategiya va mulk dasturi	2024-yilda 234 ta investitsiya loyihasi qo'lga kiritildi, ularning 59 foizi poytaxtdan tashqari hududlarga to'g'ri keldi	[3]
Irlandiya, bandlik natijasi	Mijoz-kompaniyalar bazasini uzoq muddatli qo'llab-quvvatlash siyosati	Mijoz kompaniyalarda bevosita bandlik 302 566 kishini, hududiy bandlik 165 484 kishini tashkil etdi	[2]
Polsha, Polish Investment Zone	2018-yilgi qonun asosida maxsus zonalar o'rniga butun mamlakat hududida amal qiluvchi soliq imtiyozi rejimi	Amaldagi zona ruxsatnomalari 2026-yil oxirigacha kuchda qoldirilib, yangi rejimga izchil o'tish ta'minlandi	[4]

¹ Manba: [1], [2], [3], [4], [5] va [7] manbalari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Mamlakat va mexanizm	Institutsional yechim mazmuni	Tasdiqlangan natija	Manba
Polsha, qo'llab-quvvatlash qarori instituti	Yangi investitsiya uchun qo'llab-quvvatlash qarori beriladigan yagona tartib	Imtiyoz davlat va xususiy yer uchastkalarida bir xil shartlarda qo'llaniladi	[5]
Jahon banki, maxsus iqtisodiy zonalar tahlili	Zona dasturlarini qiyosiy baholash va portfel tahlili	Zonalar natijadorligi joylashuv, institutsional dizayn va qo'shni hududlarga tarqalish samarasi bilan bog'liqligi aniqlandi	[1]
OECD, tartibga solish siyosati	Statutar cheklovlarni bosqichma-bosqich qisqartirish yo'nalishi	Cheklovlari nisbatan kam bo'lgan mamlakatlar ko'proq to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya jalb etishi qayd etildi	[7]

1-jadval ma'lumotlari uch muhim xulosaga olib keladi. Birinchidan, Irlandiya amaliyoti hududiy muvozanat maqsadining aniq raqamli ko'rsatkichga aylantirilishi natija berishini ko'rsatadi: loyihalarning 59 foizi poytaxtdan tashqarida joylashtirilgan [3], hududiy bandlik esa 165 484 kishiga yetgan [2]. Ikkinchidan, Polsha tajribasi imtiyoz rejimini geografik chegaradan ajratib, uni butun mamlakat hududiga yoygan; amaldagi ruxsatnomalarning muddati saqlab qolingani esa o'tish davrida investorlar ishonchini ta'minlagan [4] va [5]. Uchinchidan, xalqaro tahlil imtiyoz hajmi emas, institutsional dizayn sifati hal qiluvchi ekanini asoslagan [1].

Tajribani o'zlashtirish tartibi ketma-ket bosqichlarni talab qiladi. Tayyor institutni bevosita ko'chirish odatda kutilgan natijani bermaydi, chunki har bir yechim o'z huquqiy va ma'muriy muhitida shakllangan. Moslashtirishning maqbul ketma-ketligi 1-rasmda keltirilgan.

1-rasm. Xorijiy tajribani milliy sharoitga moslashtirish bosqichlari¹

Milliy statistika taklif etilayotgan yondashuvning amaliy asosini ko'rsatadi. 2023-yilda respublika bo'yicha asosiy kapitalga 352,1 trln so'm investitsiya o'zlashtirilib, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 84,3 trln so'mni tashkil etgan va ularning

¹ Manba: [1] va [8] manbalaridagi institutsional tahlil qoidalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

umumiy hajmdagi ulushi 24,0 foizga yetgan [14]. Hududiy kesimda xorijiy kapital bo'yicha Buxoro viloyati 12 496,0 mlrd so'm, Sirdaryo viloyati 9 722,7 mlrd so'm ko'rsatkichi bilan yetakchilik qilgan [14]. Bunday taqsimot Irlandiya amaliyotidagi hududiy muvozanat maqsadining milliy sharoitda ham qo'llanish imkoniyati mavjudligini bildiradi.

Investitsiya imkoniyatlari va imtiyoz rejimlari haqidagi axborotning yagona portal orqali tizimli taqdim etilishi [15] xorijiy agentliklar amaliyotidagi axborot funksiyasiga mos keladi va uni hududiy darajaga kengaytirish uchun tayyor platforma yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan qiyosiy tahlil quyidagi xulosalarga olib keldi. Xorijiy amaliyotda hududlar investitsion jozibadorligini oshirishning barqaror natija beruvchi uch vositasi aniqlandi: hududiy muvozanat maqsadini raqamli ko'rsatkichga aylantirish, imtiyoz rejimini geografik chegaradan ajratish va institutsional dizayn sifatiga ustuvor e'tibor qaratish. Ushbu vositalarning barchasi milliy huquqiy tizimga zid kelmaydi va bosqichma-bosqich joriy etilishi mumkin.

Amaliy takliflar sifatida quyidagilar shakllantirildi. Hududiy investitsiya loyihalarining umumiy portfeldagi ulushi bo'yicha maqsadli ko'rsatkich belgilash va uning bajarilishini yillik hisobotlarda e'lon qilish tavsiya etiladi; ushbu yondashuv Irlandiya amaliyotida o'zini oqlagan [3]. Maxsus rejimlar faoliyatini institutsional dizayn mezonlari asosida muntazam baholash tizimini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq [1]. Tartibga solish tartib-taomillarini soddalashtirish yo'nalishidagi ishlarni davom ettirish investitsiya oqimlarining o'sishiga bevosita xizmat qiladi [7].

Keyingi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo'nalish sifatida taklif etilgan moslashtirish bosqichlarini alohida hududlar misolida sinovdan o'tkazish va natijalarni miqdoriy baholash belgilandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. World Bank Group. Special Economic Zones: An Operational Review of Their Impacts. - Washington, DC: World Bank, 2017. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29054>
2. IDA Ireland. Annual Report 2024. - Dublin, 2025. <https://www.idaireland.com/annual-reports/annual-report-2024>
3. IDA Ireland. Record R&D, Strong Capital Investment, and High Number of New Investors. Press release. - Dublin, 2024. <https://www.idaireland.com/latest-news/press-release/record-r-d,-strong-capital-investment,-and-high-number-of-new-investors>
4. Polish Investment and Trade Agency (PAIH). Polish Investment Zone. - Warsaw. <https://www.paih.gov.pl/en/why-poland/investment-incentives/polish-investment-zone/>
5. Ministry of Economic Development and Technology of Poland. The Polish Investment Zone: Benefits for Investors. - Warsaw, 2024.

<https://www.trade.gov.pl/en/extended-topics/the-polish-investment-zone-benefits-for-investors/>

6. OECD. FDI Regulatory Restrictiveness Index. - Paris: OECD.
<https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/sustainable-investment/fdi-regulatory-restrictiveness-index.html>

7. OECD. OECD FDI Regulatory Restrictiveness Index 2024: Key Findings and Trends // OECD Business and Finance Policy Papers, No. 93. - Paris: OECD Publishing, 2025. <https://doi.org/10.1787/88e61362-en>

8. OECD. OECD FDI Regulatory Restrictiveness Index: Methodological Framework. - Paris: OECD Publishing, 2024. <https://doi.org/10.1787/6491e99d-en>

9. Dijkstra, L., Papadimitriou, E., Cabeza Martinez, B., De Dominicis, L., Kovacic, M. EU Regional Competitiveness Index 2.0 - 2022 edition // European Commission, Working Papers. - Brussels, 2023.
https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/publications/working-papers/2023/eu-regional-competitiveness-index-2-0-2022-edition_en

10. UNCTAD. World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy. - Geneva: United Nations, 2025.
<https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>

11. UNCTAD. Developing Asia Leads Investment Among Developing Regions as Patterns Shift Within the Region. - Geneva, 2026.
<https://unctad.org/news/developing-asia-leads-investment-among-developing-regions-patterns-shift-within-region>

12. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrdagi O'RQ-598-son "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni <https://lex.uz/docs/-4664142>

13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11- sentyabr PF-158-son "O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risida Farmoni, <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>

14. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston Respublikasida asosiy kapitalga investitsiyalar: 2023-yil yanvar-dekabr. - Toshkent, 2024. https://stat.uz/img/press-relizlar/investitsiya_uzb_23_01.pdf

15. Invest Uzbekistan. O'zbekiston Respublikasining rasmiy investitsiya portali.
<https://invest.gov.uz/uz/>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:

Ingliz tili muharriri:

Rus tili muharriri:

Musahhih:

Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li

Karimova Shirin Zoxid qizi

Sadikov Shoxrux Shuxratovich

Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-YIL, 16- OKTABR, MAXSUS SON, IV-V-SHO'BALAR

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta:

info@marketingjournal.uz

Bot:

[@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)

Tel.:

+998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГОСТ 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlari standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**